

بررسی اثرات فضایی مناطق ویژه اقتصادی بر سکونتگاه‌های عسلیویه (مطالعه موردی: منطقه ویژه اقتصادی پارس جنوبی)

سیده عاطفه قاسمی* - دانش‌آموخته کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران.
فرخ مشیری - استادیار دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران.
آبتاله ممیز - استادیار دانشکده کارآفرینی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۳/۰۶/۲۵

تاریخ دریافت: ۱۳۹۱/۰۸/۰۴

چکیده

ایران کشوری در حال توسعه است که دائماً پروژه‌های اقتصادی گوناگون در مناطق مختلف آن اجرا می‌شود. غالب این پروژه‌ها (نظیر احداث سدها، تأسیسات اتمی و ایجاد مناطق ویژه اقتصادی) در مقیاس بزرگ تأثیرات شدید اجتماعی - فرهنگی، اقتصادی و محیطی - اکولوژیکی بر مناطق پیرامونی خود می‌گذارند. عدم ملاحظه به شرایط پایداری اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و زیست‌محیطی این پروژه‌ها سبب شده تا کیفیت زندگی ساکنان مناطق اجرای طرح‌ها با خطر مواجه گردد. منطقه ویژه اقتصادی پارس جنوبی در جنوب استان بوشهر یکی از مناطق است که به منظور استفاده از میدان گازی پارس جنوبی در سال ۱۳۷۷ تأسیس گردید. ورود چنین صنایع و ساختارهای مدرنی به جوامعی با ساختارهای سنتی بدون در نظر گرفتن ابعاد اجتماعی و فرهنگی آن، پیامدهای گوناگونی به همراه داشته است. هدف اصلی این پژوهش تحلیل اثرات فضایی منطقه ویژه اقتصادی پارس جنوبی بر سکونتگاه‌های منطقه عسلیویه است. پرسش اصلی این است که ورود صنعت به این منطقه چه پیامدهای داشته و این پیامدها چه تأثیراتی بر توسعه پایدار اجتماعات محلی گذاشته است. این پژوهش یک بررسی پیمایشی از نوع توصیفی است. بر این اساس جامعه آماری تحقیق ۱۵۰ نفر، می‌باشد در جمع‌آوری داده‌ها از روش مصاحبه، مشاهده و پرسش‌نامه استفاده شده است. پایایی پرسش‌نامه از طریق آلفای کرونباخ و در روایی از دیدگاه‌های صاحب نظران و اساتید استفاده گردیده است. یافته‌ها نشان می‌دهد حضور صنعت و گسترش سریع تحولات صنعتی در منطقه پیامدهای مختلفی در سطوح مختلف اجتماعی، اقتصادی، کالبدی و زیست‌محیطی به همراه داشته است و منطقه را با معضلات جدی مواجه کرده است. شواهد نشان می‌دهد اجتناب کردن از این مشکلات در صورت داشتن برنامه‌ریزی فرابخشی امکان‌پذیر است.

واژگان کلیدی: تحلیل اثرات، توسعه صنعتی، منطقه ویژه اقتصادی پارس جنوبی، اثرات فضایی.

۱. مقدمه

هر پدیده‌ای به اجبار در فضا و مکان اتفاق می‌افتد و به وسعت خود بر فضا و مکان تأثیر می‌گذارد. صنعت و توسعه صنعتی خارج از این امر نیست. هراستراتژی صنعتی منجر به نوعی آرایش فضا می‌گردد. بدین لحاظ به جرات می‌توان ادعا نمود بدون درک درست از مسائل و تغییرات صنعتی، نمی‌توان تصویر صحیحی از برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای داشت (انتظاری، ۱۳۸۵: ۳). ورود صنعت به اجتماعات محلی موجب دگرگونی‌هایی چون تغییر در ساختار اکولوژی منطقه، روابط اقتصادی و اجتماعی، شیوه معیشت و سبک زندگی مردم می‌شود که این تغییرات معمولاً با توسعه صنعتی منطقه همراه خواهد بود (Burdge, 1998: 183).

ایران کشوری در حال توسعه است که دائماً پروژه‌های اقتصادی گوناگون در مناطق مختلف آن اجرا می‌شود. غالب این پروژه‌ها (نظیر احداث سدها، تأسیسات اتمی و ایجاد مناطق ویژه اقتصادی) در مقیاس بزرگ تأثیرات شدید اجتماعی- فرهنگی، اقتصادی و محیطی- اکولوژیکی بر مناطق پیرامونی خود می‌گذارند (طالبیان، ۱۳۸۷: ۲). عسلویه در استان بوشهر یکی از مناطقی است که در ظرف کمتر از ۱۰ سال سرمایه‌گذاری صنعتی گسترده‌ای در آن انجام شده، پروسه صنعتی‌شدن و پیشرفت تکنولوژیکی در منطقه عسلویه مبناهای را برای گذر از یک جامعه سنتی به جامعه صنعتی و شهری فراهم ساخته است. توسعه شتابان صنعتی در منطقه عسلویه باعث برهم خوردن نظم سنتی حاکم بر اجتماعات محلی شده است. ورود صنعت به این منطقه پیامدها مختلفی داشته است که در ابعاد مختلف قابل تشخیص است. صنعتی که همراه با متعلقاتش اولاً هیچ سنخیتی با زمینه اجتماعی که در آن رشد کرده نداشته و ثانیاً تلاش کافی هم برای پیوند دادن زندگی جدید با زمینه سنتی از طریق توجه به توسعه محلی و منطقه‌ای نشده است (ملاکی، ۱۳۸۸: ۲۳). بنابراین تأثیرات اتفاق افتاده باعث شده است در کنار ورود همه جانبه صنعت و مدرنیته همراهش، زندگی و اجتماع سنتی به حاشیه رانده شده و روز به روز مغلوب‌تر شود. با گذشته بیش از یک دهه از شروع فعالیت طرح توسعه صنعتی پارس جنوبی، این منطقه امروز شاهد مشکلات عدیده‌ای باشد که ناشی از عدم برنامه‌ریزی توسعه صنعتی همسو با توسعه پایدار محلی است (صادقی، ۱۳۸۵).

در ارتباط با اثرات توسعه صنعتی (بویژه صنایع نفتی) بر نواحی پیرامونی، تحقیقات و پژوهش‌های متعددی صورت گرفته‌است که هر یک از دیدگاه ویژه‌ای به این مسئله نگریسته و اثرات و پیامدهای توسعه صنایع را در منطقه مورد مطالعه خود، مورد تحلیل و ارزیابی قرار داده‌اند.

سهیلا صادقی (۱۳۸۵)، در تحقیق خود با عنوان، ارائه مفهومی برای مسائل و انحرافات اجتماعی و راه حل‌های کاهش آن در عسلویه، شهر عسلویه را بعد از تأسیسات صنعتی مورد بررسی قرار داده است. صادقی در تحقیق خود، توسعه صنعتی و پیشرفت تکنولوژی در عسلویه را مبنای برای تغییر از یک جامعه کاملاً روستایی به یک جامعه صنعتی و شهری دانسته ایشان معتقد است رشد صنعت تنوع وسیعی را در فضا، جمعیت و گروه بندی اجتماعی ایجاد کرده و زندگی مردم را متأثر ساخته است تغییرات وسیع منطقه که ناشی از پروسه صنعتی شدن می‌باشد تناقض بزرگی به دنبال داشته است

ایشان در تحقیق خود به این نتیجه دست یافتند که پروسه صنعتی در میان بومیان منطقه جدایی طبقات اجتماعی و تضعیف شدن نهادهای محلی را به همراه داشته، که نشانه نامطلوبی است (صادقی، ۱۳۸۵: ۲۰-۱۶).

همچنین سیمین تولایی (۱۳۷۵)، در کتاب درآمدی بر جغرافیایی اقتصادی، در بررسی اثرات چند جانبه و مضاعف صنعت بیان می‌کند که صنعت در مقیاس کلان، گذشته از مهاجرت و افزایش بی‌رویه جمعیت و تحولات شهرنشینی، در زمینه‌های دیگری نیز مؤثر است. شکل‌گیری بافت حومه‌ای، گسیختگی اجتماعی و فیزیکی محلات، توسعه پیوسته شهر، ایجاد شهرهای جدید، تراکم ترافیکی، نیاز به تجهیزات زیربنایی بیشتر، تعدد خدمات آموزشی، بهداشتی و تجاری، از جمله این تحولات محسوب می‌شوند. افزایش تقاضا جهت زیرساخت‌ها و امور زیربنایی، تغییر در الگوی دریافت خدمات، افزایش درآمد و نتایج آن، نیاز به نیروی کار بیشتر اعم از متخصص یا غیر ماهر، به منزله آثار چرخه‌ای و تجمعی ناشی از استقرار فعالیت‌های صنعتی تلقی می‌شود

جانان کوئینتین مورگان (۲۰۰۴)، در رساله دکترای خود با عنوان نقش صنایع منطقه‌ای در توسعه اقتصادی شهر برای نواحی متروپلیتن و شهرهای مرکزی به نقش مثبت صنایع در کارایی اقتصادی و کاهش نابسامانی اقتصادی منطقه اشاره می‌کند. وی تأکید می‌کند که خوشه‌های صنعتی به نهادهای منطقه‌ای و قلمروهای سیاسی احترام می‌گذارد و به رشد اقتصاد محلی و جنبه‌های دیگر استراتژی‌های توسعه اقتصادی شهر و منطقه توجه می‌کند. هر چند شماری از چالش‌ها در رشد شهری و رقابت‌های منطقه‌ای بوجود می‌آید، یافته‌های کمی و کیفی این تحقیق بر این نکته تأکید دارد که، سهم خوشه‌های صنعتی در توسعه اقتصادی امری تصادفی و خودبخودی نیست؛ چنانچه بسیار مشاهده شده است که خوشه‌های صنعتی بر افزایش سطح توسعه اقتصاد منطقه‌ای و عدالت اثر مثبتی دارند. البته در راستای رسیدن به این سطح توسعه اقتصادی موانع بازدارنده و چالش‌هایی نیز وجود دارد (Jonathan Quentin, 2004).

شهاب غانم (۲۰۰۲)، در پژوهشی تحت عنوان صنعتی شدن امارات متحده عربی به بررسی وضعیت توسعه این کشور قبل و بعد از صنعتی شدن می‌پردازد. وی رشد بخش صنعت از زمان کشف نفت را مطرح نموده و سپس محدودیت‌های پیش‌روی آن را مورد سنجش قرار داده است. همچنین در انتهای تحقیق خود راهبردهای ممکن برای دهه‌های نخستین قرن جدید را پیشنهاد می‌دهد. او در پژوهش خود به این نکته اشاره می‌نماید که بدون شک صنعت نفت و نظام فدرالی دو عاملی بودند که باعث دگرگونی سیاسی، اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی در امارات شدند و جامعه بدوی این منطقه را به مجموعه‌ای از ایالت‌ها و شهرهای مدرن تبدیل نمودند. در این کشور قبل از اکتشاف نفت شغل اصلی مردم صید مروارید، ماهیگیری، و تجارت بود. صید مروارید به قرن‌ها پیش بر می‌گردد و این شغل تا جنگ جهانی دوم ادامه داشت در آن زمان تقریباً ۸۵ درصد جمعیت ابوظبی بطور مستقیم و غیرمستقیم در صید مروارید کار می‌کردند و ۹۵ درصد درآمد آن‌ها را نیز مشاغل مرتبط با آن تشکیل می‌داد و اما از زمان کشف نفت، تکیه اصلی اقتصاد و سرمایه‌گذاری امارات در زیر بناها همچون راه‌ها، بندار، فرودگاه، آب و تولید برق و زیربنای اجتماعی همچون مدرسه و بیمارستان بوده است. در این راستا رشد سریع جمعیت و نیاز به توسعه زیربناها شمار زیادی کارگر ماهر و نیمه ماهر را می‌طلبد.

رشد جمعیت باعث شد بخش ساختمان، تجارت، بانک و بیمه گسترش پیدا کند. دولت امارات تصمیم می‌گیرد که سهم بخش خصوصی با سرمایه‌گذاری در صنایع نفت و گاز و پالایشگاه‌های پتروشیمی و دیگر صنایع افزایش دهد. تجربه این کشور نشان می‌دهد که انتخاب استراتژی‌های مناسب سبب شده این کشور نسبت به دیگر کشورهای نفت‌خیز جهان سوم بستر مناسبی جهت سرمایه‌گذاری به حساب آید (Shihab, 2002). لذا با توجه به مطالب فوق، این مقاله بر مبنای پژوهش میدانی بر آن است تا به بررسی اثرات مثبت و منفی تأسیسات عظیم پارس جنوبی بر مراکز جمعیتی بخش عسلویه، بپردازد.

۲. روش‌شناسی تحقیق

تحقیق حاضر از نظر کنترل شرایط یک بررسی پیمایشی است. همچنین این تحقیق از نظر هدف یک بررسی کاربردی است. به طوریکه روش گردآوری داده‌ها نیز به صورت مصاحبه‌ای و با استفاده از ابزار اندازه‌گیری پرسش‌نامه محقق ساخته انجام شده است. جامعه آماری در این پژوهش، کلیه خانوارهای ۶۵۶۶ ساکن در بخش عسلویه می‌باشد. به منظور انتخاب نمونه‌های مورد نظر، که دارای توزیع نامتوازن در میان مراکز جمعیتی شهری و روستایی بخش عسلویه هستند، بنابراین نمونه‌های مورد نظر از بیشترین تعداد خانوار به کمترین (شهر نخل تقی، شهر عسلویه، روستای بیدخون، روستای چاه مبارک و روستای اخند) دسته بندی گردید با مجموع ۲۳۱۷ خانوار به عنوان کل جامعه آماری در نظر گرفته شد. تعداد نمونه براساس فرمول نمونه‌گیری کوکران با دقت برآورد $d=0/05$ و سطح اطمینان ۹۵ درصد، جامعه آماری ۲۳۱۷ نفر، مشخص شد که ۱۳۳ نفر تعیین گردید که به منظور حذف خطاهای نمونه‌گیری، تعداد نمونه‌ها ۱۵۰ نفر تعیین شده است. در این پژوهش برای گردآوری داده‌ها از دو پرسش‌نامه به شرح زیر استفاده شده است:

الف) سؤال‌های عمومی (جمعیت شناختی): که اطلاعات کلی و جمعیت شناختی پاسخ‌گویان را در بر می‌گیرد.

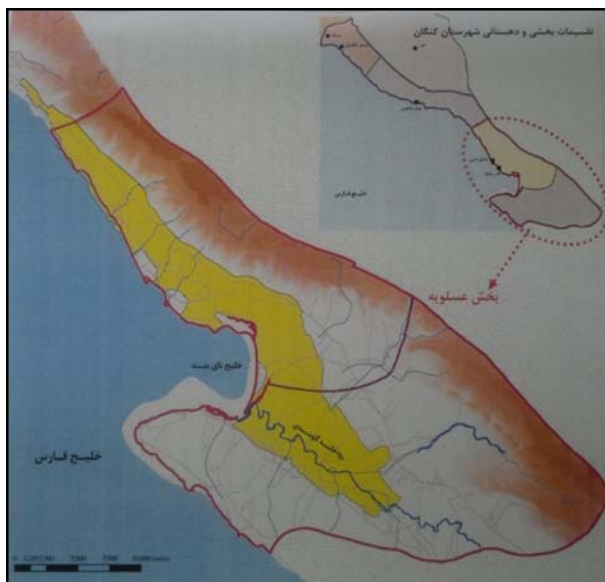
ب) سؤال‌های مرتبط با ابعاد عملیاتی که تأثیرات منطقه ویژه اقتصادی در ابعاد جمعیتی-اجتماعی، اقتصادی، کالبدی و زیست‌محیطی مورد بررسی قرار می‌دهد.

برای تعیین روایی پرسش‌نامه استفاده شده در این تحقیق از روش منطقی-محتوایی استفاده شده است و مورد تأیید خبرگان و اساتید صاحب نظر قرار گرفته است. و در تعیین پایایی تعیین پایایی پرسش‌نامه تحقیق حاضر، از تکنیک آلفای کرونباخ استفاده شده به این صورت که ابتدا پرسش‌نامه اول در بین ۳۰ نفر از کارشناسان، خبرگان به طور تصادفی توزیع گردید، سپس اطلاعات جمع‌آوری شده مورد آزمون قرار گرفته و با محاسبه آلفای کرونباخ پایایی مورد تأیید قرار گرفت. در نهایت تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار آماری SPSS انجام شد. تجزیه تحلیل داده‌های گردآوری شده با توجه به آمارهای استنباطی انجام پذیرفت.

۳. محدوده مورد مطالعه

عسلویه یکی از بخش‌های شهرستان کنگان در استان بوشهر می‌باشد که در فاصله ۷۵ کیلومتری جنوب مرکز شهرستان قرار گرفته است (شکل ۱). این بخش در منتهی‌الیه استان بوشهر و در همسایگی

شهرستان پارسیان (گاوبندی) استان هرمزگان قرار دارد. بخش عسلویه از غرب به روستای شیرینو (بخش مرکزی کنگان)، از شمال به ادامه دامنه سلسه جبال زاگرس، از جنوب به خلیج فارس و از شرق به شهرستان پارسیان محدود می‌شود (مؤسسه فرهنگی پژوهشی توسعه اجتماعی، ۱۳۸۴: ۸۷). مساحت آن ۹۳۶ کیلومتر مربع و حدود ۶۰ کیلومتر مرز آبی با خلیج فارس دارد. عسلویه تا قبل از سال ۱۳۸۱ یکی از دهستان‌های بخش مرکزی کنگان بوده که در تاریخ ۱۳۸۱/۷/۹ از دهستان به بخش ارتقا یافت (امیری، ۱۳۹۰).

شکل ۱. موقعیت جغرافیایی محدوده مورد مطالعه (عسلویه)

۴. یافته‌ها

در کشور ما با روند صنعتی شدن و زندگی شهری و پیچیده‌تر شدن روابط اجتماعی و مناسبات شغلی و زیستی شکل اشتغال نیز پیچیده‌تر و ابعاد فضایی آن گسترده‌تر می‌شود (ابراهیمی، ۱۳۸۳: ۶۷). تردیدی نیست که استقرار منطقه ویژه اقتصادی پارس جنوبی به عنوان یک عامل تأثیرگذار بیرونی، اثرات فضای خود را در منطقه به نحوی چشم‌گیر برجای خواهد گذاشت (نیلی، ۱۳۸۲: ۹۵). در این پژوهش جهت بررسی اثرات فضایی منطقه ویژه اقتصادی پارس جنوبی از طریق پرسش‌نامه در سطح بومیان منطقه و کارکنان منطقه ویژه اقتصادی انجام پذیرفت. سپس اطلاعات خروجی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. تجزیه و تحلیل داده‌ها در دو بخش مورد بررسی قرار گرفت: بخش نخست، یافته‌های بدست آمده از اطلاعات سرشماری مرکز آمار ایران در فاصله سال‌های ۱۳۷۵-۱۳۸۵، که سال‌های قبل و بعد از ورود صنعت به منطقه را توصیف می‌کند. در بخش دوم با انجام محاسبات و آزمون‌های آماری، نتایج حاصل از آزمون‌ها و محاسبات مورد بحث و بررسی قرار گرفت.

۱-۴. تحلیل اثرات جمعیتی - اجتماعی

- رشد جمعیت

بخش عسلویه متشکل از دو دهستان عسلویه و نایبند و دو شهر عسلویه و نخل تقی، تنها در سرشماری ۱۳۸۵ بعنوان یک بخش مستقل وارد شده است. بر اساس سرشماری سال ۱۳۸۵، کل بخش عسلویه شامل ۶۵۵۷ خانوار می باشد. همچنین جمعیت کل منطقه نیز ۵۴۳۲۰ نفر می باشد (مرکز آمار ایران، سرشماری، ۱۳۸۵).

جدول ۱. تحولات جمعیتی بخش عسلویه

سال	۱۳۵۵	۱۳۶۵	۱۳۷۵	۱۳۸۵
بخش عسلویه	۶۸۸۴	۱۳۵۷۰	۱۹۷۴۷	۵۴۳۶۹
نرخ رشد (درصد)	۷.۰۲	۳.۸۲		۱۰.۶۶

منبع: براساس مرکز آمار ایران، اطلاعات سرشماری های عمومی نفوس و مسکن، سال های ۱۳۷۵-۱۳۸۵

در فاصله زمانی ۱۳۷۵-۱۳۸۵، در مجموع ۳۴۶۲۲ نفر به جمعیت بخش عسلویه افزوده گردیده است. همچنین در فاصله زمانی مذکور، تعداد ۳۱۵۷۷ نفر مهاجر به این محدوده وارد گردیده اند. با توجه به خیل عظیم مهاجرت و نیروی کار از نقاط مختلف به بخش عسلویه، در مجموع جمعیت بخش عسلویه نشان دهنده ارتباط شدید میزان رشد جمعیت این بخش با افزایش شدید مهاجرت به آن است.

جدول ۲. تعداد جمعیت و مهاجر ورودی بخش عسلویه سال های ۱۳۷۵-۱۳۸۵

سال	جمعیت بخش عسلویه
سال ۱۳۷۵	۱۹۷۴۷
سال ۱۳۸۵	۵۴۳۲۰
مهاجر ورودی ۱۳۷۵-۱۳۸۵	۳۱۵۷۷
افزایش طبیعی جمعیت	۳۰۴۵

منبع: براساس مرکز آمار ایران، اطلاعات سرشماری های عمومی نفوس و مسکن، سال های ۱۳۷۵-۱۳۸۵

باتوجه به اینکه وجود افزایش ۵۸ درصدی مهاجر در مجموع جمعیت بخش عسلویه نشان دهنده ارتباط شدید میزان رشد جمعیت این بخش با افزایش شدید مهاجرت به آن است، جهت تبیین دقیق این ارتباط با بررسی شدت همبستگی میان تعداد جمعیت و تعداد مهاجر ورودی بخش عسلویه، ضرایب همبستگی نشان دهنده وجود همبستگی کامل و مستقیم میان متغیر جمعیت و مهاجر ورودی می باشد. این بدان معنا است که رشد جمعیت بخش عسلویه مستقیماً وابسته به تعداد مهاجرین ورودی به آن در فاصله سال های ۱۳۷۵-۱۳۸۵ بوده است.

جدول ۳. ماتریس ضرایب همبستگی تعداد جمعیت و تعداد مهاجر ورودی ناشی از استقرار منطقه ویژه دربخش عسلویه ۱۳۷۵-۱۳۸۵

گویمها	جمعیت بخش عسلویه	تعداد مهاجر ورودی
جمعیت بخش عسلویه	۱	۱۰۰
تعداد مهاجر ورودی		۱

ضریب همبستگی بدست آمده در ماتریس فوق اثبات می‌کند که بخش قابل توجهی از جمعیت منطقه را مهاجرین ورودی به بخش عسلویه تشکیل داده‌اند. در واقع منطقه ویژه، بعنوان عامل جذب جمعیت مهاجر به بخش عسلویه نقش اساسی داشته است. بنابراین می‌توان نتیجه‌گیری نمود که افزایش جمعیت بخش عسلویه بدلیل افزایش مهاجران ورودی به آن، تحت تأثیر عامل احداث و بهره‌برداری از تأسیسات صنعتی منطقه ویژه اقتصادی پارس جنوبی اتفاق افتاده است.

- تغییرات ساختار سنی جمعیت

جمعیت بخش عسلویه در مجموع نقاط شهری و روستایی آن بر اساس سرشماری سال ۱۳۷۵، از لحاظ تعادل جنسیتی در حالت تعادل قرار داشته و برابری نسبی میان تعداد جمعیت زنان و مردان این بخش وجود داشته است. از جمله تحولات عمده ایجاد شده در ساختار سنی جمعیت بخش عسلویه، افزایش تعداد جمعیت در گروه‌های سنی ۱۵ تا ۵۹ ساله در فاصله زمانی ۱۳۷۵-۱۳۸۵ بوده است؛ همان‌گونه که در جدول (۴) نیز مشاهده می‌شود. در مجموع در فاصله زمانی ۱۳۷۵-۱۳۸۵، تعداد ۲۸۳۱۷ نفر به جمعیت گروه‌های سنی ۵ تا ۴۹ ساله بخش عسلویه افزوده شده است. همان‌گونه که اشاره گردید، افزوده شدن جمعیت به گروه‌های سنی مذکور، تنها از طریق ورود جمعیت مهاجر به بخش عسلویه امکان‌پذیر بوده است؛ بنابراین می‌توان چنین نتیجه‌گیری نمود که ۹۰ درصد از ۳۱۵۷۷ نفر جمعیت مهاجر ورودی به بخش عسلویه در فاصله ۱۳۷۵-۱۳۸۵، در گروه‌های سنی ۱۵-۵۹ ساله قرار داشته‌اند.

جدول ۴. تغییرات گروه‌های سنی ۱۰ ساله بخش عسلویه سال‌های ۱۳۷۵-۱۳۸۵

گروه‌های سنی	جمعیت سال ۱۳۷۵	گروه‌های سنی	جمعیت سال ۱۳۸۵
۹-۵ ساله	۳۶۹۰	۱۵-۱۹ ساله	۶۰۷۸
۱۰-۱۴ ساله	۲۹۷۱	۲۰-۲۴ ساله	۸۴۵۷
۱۵-۱۹ ساله	۲۰۳۸	۲۵-۲۹ ساله	۱۰۹۶۶
۲۰-۲۴ ساله	۱۶۰۲	۳۰-۳۴ ساله	۶۶۱۵
۲۵-۲۹ ساله	۱۲۹۶	۳۵-۳۹ ساله	۳۹۲۶
۳۰-۳۴ ساله	۹۵۵	۴۰-۴۴ ساله	۲۴۸۲
۳۵-۳۹ ساله	۱۰۰۹	۴۵-۴۹ ساله	۲۲۰۷
۴۰-۴۴ ساله	۸۵۵	۵۰-۵۴ ساله	۱۶۴۹
۴۵-۴۹ ساله	۵۵۹	۵۵-۵۹ ساله	۹۱۲
جمع	۱۴۹۷۵	جمع	۴۳۲۹۲

منبع: براساس مرکز آمار ایران، اطلاعات سرشماری‌های عمومی نفوس و مسکن، سال‌های ۱۳۸۵-۱۳۵۵

عامل اصلی جذب جمعیت مهاجر به بخش عسلویه استقرار منطقه ویژه اقتصادی پارس جنوبی بوده است بر اساس بررسی انجام شده بر تغییرات ساختار سنی جمعیت؛ مشخص گردید که افزایش جمعیت در سنین کار و فعالیت بخش عسلویه، تنها از طریق مهاجرت ورودی به این محدوده رخ داده است. بنابراین عامل اصلی ایجاد کننده تغییرات در ساختار سنی جمعیت بخش عسلویه را می‌توان احداث و بهره‌برداری از تأسیسات صنعتی منطقه ویژه پارس جنوبی دانست.

- تغییرات تعداد و بعد خانوار

بررسی تعداد و بعد خانوارهای ساکن در بخش عسلویه در فاصله سال‌های ۱۳۸۵-۱۳۷۵ نشان داده است که تعداد خانوارهای بخش عسلویه با ۸.۸ درصد رشد و بعد خانوارهای آن با ۱.۷ درصد رشد همراه بوده است. همچنین افزایش شدیدتری در تعداد و بعد خانوارهای روستایی بخش عسلویه نیز مشاهده گردید؛ نرخ رشد تعداد خانوارهای روستایی بخش عسلویه معادل ۹.۵ درصد و نرخ رشد بعد خانوارهای این محدوده برابر با ۳ درصد محاسبه گردید.

جدول ۵. تعداد خانوارهای معمولی و گروهی سال ۱۳۸۵

گروه‌ها	تعداد خانوارهای معمولی	تعداد خانوارهای گروهی	جمع
بخش عسلویه	۵۳۰۴	۱۲۶۲	۶۵۶۶
نقاط شهری	۲۳۱۹	۱۳۸	۲۴۵۷
نقاط روستایی	۲۹۸۵	۱۱۲۴	۴۱۰۹

منبع: براساس مرکز آمار ایران، اطلاعات سرشماری‌های عمومی نفوس و مسکن، سال‌های ۱۳۸۵-۱۳۵۵

همان طور که در جدول (۵) نیز مشاهده می‌گردد. از مجموع ۶۵۶۶ خانوار ساکن در بخش عسلویه، ۴۱۰۹ نفر را خانوارهای روستایی و ۲۴۵۷ نفر دیگر را خانوارهای شهری تشکیل داده‌اند. بنابراین بخشی از افزایش تعداد خانوارهای بخش عسلویه و بویژه نقاط روستایی آن، در اثر افزوده شدن تعداد خانوارهای ساکن در منطقه ویژه اقتصادی پارس جنوبی بوده است. در مجموع این نتیجه استخراج می‌شود که منطقه ویژه پارس جنوبی با استقرار در محدوده بخش عسلویه و اسکان تعداد زیادی جمعیت مهاجر در قالب خانوارهای گروهی پر تعداد در درون محدوده خود و سکونتگاه‌های پیرامونی، موجب افزایش تعداد و بعد خانوارهای ساکن در بخش عسلویه گردیده است.

- نرخ باسوادی

از تغییرات دیگری که در ویژگی‌های اجتماعی بخش عسلویه در فاصله سال‌های ۱۳۸۵-۱۳۷۵ اتفاق افتاده است. افزایش نرخ باسوادی می‌باشد. تعداد باسوادان بخش عسلویه بیش از ۱۵ درصد رشد داشته است و در مقابل تعداد بی‌سوادان این بخش با ۰.۴ درصد کاهش مواجه بوده است. افزایش نرخ باسوادی و کاهش تعداد بی‌سوادان در میان جمعیت روستایی بخش عسلویه با وضوح بیشتری قابل مشاهده است. نرخ باسوادی روستاییان بخش عسلویه در سال ۱۳۸۵ معادل ۹۲ درصد می‌باشد، که نسبت به سال ۱۳۷۵ افزایش ۲۷ درصدی را نشان می‌دهد؛ این در حالیست که نرخ باسوادی جمعیت شهری بخش عسلویه در سال ۱۳۸۵، برابر ۸۶ درصد می‌باشد و افزایش نرخ باسوادی در میان این گروه از

جمعیت بخش عسلویه در فاصله ۱۳۷۵-۱۳۸۵ با ۱۴ درصد رشد همراه بوده است. از آنجا که سهم قابل توجهی از رشد جمعیت بخش عسلویه در فاصله زمانی ۱۳۷۵-۱۳۸۵، بدلیل ورود جمعیت مهاجر به آن ایجاد گردیده است، بدیهی است ویژگی‌های جمعیت مهاجر، دارای نقش و تاثیر اساسی بر تغییرات ویژگی‌های جمعیتی بخش عسلویه خواهد بود. بنابراین به منظور شناسایی و تبیین علت افزایش نرخ باسواد در میان جمعیت بخش عسلویه و بویژه جمعیت روستایی آن، بررسی ارتباط میان تعداد جمعیت مهاجر ورودی، با تعداد باسوادان بخش عسلویه از طریق ضرایب همبستگی (پیرسون) انجام شده است.

جدول ۶. ضرایب همبستگی بین تعداد مهاجر ورودی و تعداد باسوادان بخش عسلویه

نوع ضریب همبستگی	عدد معنی‌داری (sig)	Kolmogorov-Smirnov Z	گویه‌ها
پیرسون	۰.۰۰۷	۰.۹۹۱	مهاجران ورودی
پیرسون	۰.۰۴۱	۰.۹۷۸	باسودان شهری بخش عسلویه
پیرسون	۰.۰۰۵	۰.۹۸۹	باسوادان روستایی بخش عسلویه

با توجه به نتایج ضریب همبستگی، میان تعداد باسوادان بخش عسلویه و تعداد مهاجرین ورودی به آن، رقم بالایی نزدیک به ۱ بدست آمده است. این به این معناست که افزایش نرخ باسواد در میان جمعیت بخش عسلویه، وابستگی بسیار زیادی به ورود جمعیت مهاجر به آن، داشته است.

- مهاجرت بخش عسلویه

مقایسه ارقام مربوط به مهاجرت‌های ۱۰ ساله ۱۳۸۵-۱۳۷۵ بخش عسلویه در بازه ۱۳۸۵-۱۳۷۵ نشان دهنده افزایش شدید تعداد و نسبت جنسی مهاجران ورودی به بخش عسلویه می‌باشد. در فاصله ۱۰ ساله ۱۳۸۵-۱۳۷۵ تعداد ۳۱۵۷۷ نفر جمعیت مهاجر به بخش عسلویه وارد شده‌اند. ورود این جمعیت با ویژگی‌های مذکور علاوه بر هم زدن تعادل جنسیتی جمعیت، نرخ رشد جمعیت بخش عسلویه را با افزایش قابل توجهی مواجه نموده‌است نرخ رشد جمعیت بخش عسلویه در فاصله ۱۳۸۵-۱۳۷۵ معادل ۱۰.۶۶ درصد بدست آمده است که چنین نرخ رشد بالای جمعیتی تنها از طریق ورود جمعیت مهاجر به این بخش قابل توجیه می‌باشد.

جدول ۷. مهاجران وارد شده به بخش عسلویه بر اساس محل اقامت قبلی ۱۳۸۵-۱۳۷۵

محل اقامت قبلی	مرد	زن	جمع
شهرستان کنگان	۲۱۲۴	۳۴۴	۲۴۶۸
سایر شهرستان‌های استان بوشهر	۳۰۲۶	۳۲۷	۳۳۵۳
سایر استان‌ها	۲۴۵۱۲	۵۸۸	۲۵۱۰۰
خارج از کشور	۶۱۲	۴۴	۶۵۶
کل مهاجران	۳۰۲۷۴	۱۳۰۳	۳۱۵۷۷

منبع: براساس مرکز آمار ایران، اطلاعات سرشماری‌های عمومی نفوس و مسکن، سال‌های ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵

۴-۲. پیامدهای اجتماعی- فرهنگی اثرات منطقه ویژه اقتصادی پارس جنوبی بر بخش

عسلویه

از جمله تأثیرات استقرار منطقه ویژه پارس جنوبی بر روی شاخص‌های اجتماعی- فرهنگی می‌باشد که با توجه به اطلاعات بدست آمده از طریق پرسش‌نامه، مصاحبه و مطالعات میدانی به بررسی آن پرداخته می‌شود. ذهنیت اولیه در زمینه تحولات بخش عسلویه متأثر از استقرار منطقه ویژه بر این مسأله تأکید دارد که این بخش اگرچه از بعد محیطی (محیط طبیعی و مصنوع یا انسان ساخت) دچار تحولات بیشتری شده ولی از بعد اجتماعی- فرهنگی به علت ساختار فرهنگی خاص (تعلقات و تعصبات دینی - مذهبی و قومی) تغییرات چندانی نخواهد یافت. اما بررسی‌ها نتایج عکس را بدست داده است که اهم آن به شرح زیر است:

جدول ۸. میزان اثربخشی شاخص‌های اجتماعی منطقه ویژه پارس جنوبی بر بخش عسلویه

گویه‌ها	فراوانی	واریانس %	درصد فراوانی	درصد فراوانی تجمعی
تحول در بافت فرهنگی	۲۹	۲۵.۳۱۲	۱۹.۳	۱۹.۳
فعالیت زنان در عرصه اجتماعی	۱۳	۲.۴۳۷	۸.۷	۲۸
مسافرت جهت گذراندن اوقات فراغت	۱۵	۸.۶۵۵	۱۰	۳۸
استفاده از شبکه‌های تلویزیونی خارجی و ماهواره	۲۰	۱۳.۰۱۰	۱۳.۴	۵۱.۴
استفاده از کلپ و اینترنت	۱۴	۷.۷۹۳	۹.۳	۶۰.۷
سرقت و دزدی	۱۵	۱۳.۳۸۳	۱۰	۷۰.۷
دعوا و درگیری	۱۷	۱۰.۳۲۰	۱۱.۳	۸۲
اعتیاد و فروش مواد مخدر	۱۴	۱۱.۳۳۹	۹.۳	۹۱.۳
فحشا	۱۳	۷.۷۵۱	۸.۷	۱۰۰
جمع	۱۵۰	۱۰۰	۱۰۰	

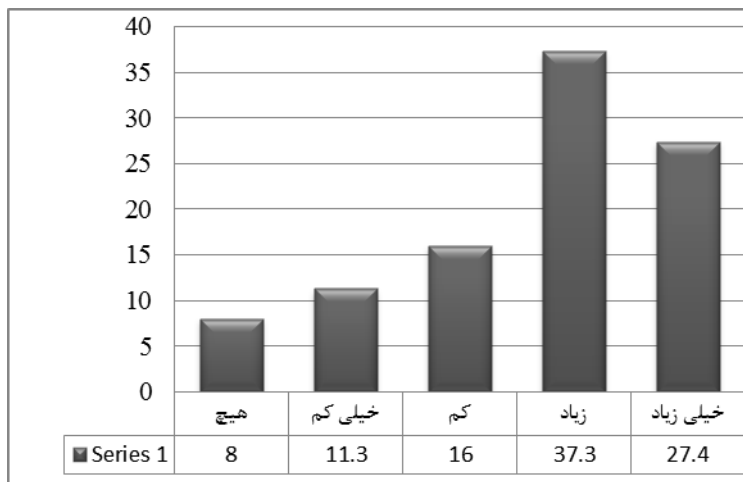
منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۱

-آسیب‌های اجتماعی - فرهنگی

توسعه صنعتی و پیشرفت تکنولوژیکی در منطقه عسلویه مبنای را برای گذر از یک جامعه سنتی به جامعه صنعتی و شهری فراهم ساخته است. رشد سریع صنعت، جمعیت و گروه‌بندی‌های اجتماعی جدیدی ایجاد نموده و ابعاد زندگی مردم را متأثر ساخته است به گونه‌ای که فرهنگ بومی و سنتی اهالی منطقه دستخوش دگرگونی شده است. از شاخص‌های اجتماعی تأثیرگذار بر محدوده مورد مطالعه تحولات فرهنگی- اجتماعی است.

از جمله اثرات استقرار منطقه ویژه اقتصادی پارس جنوبی در منطقه مورد مطالعه در زمینه مسائل اجتماعی تأثیر در جامعه کارگری، باز شدن پای صنعت و ماشینیسیم آن هم در سطح وسیع و گسترده، باعث بالا رفتن شعور اجتماعی و تلقی عموم از مسائل اجتماعی گردیده است. بخصوص با روی آوردن افراد بیکار و شاغل در کشاورزی و اشتغال به کار در آنجا خواه ناخواه سطح تفکر و اندیشه آن‌ها بالا رفته و تغییر محسوسی در سیستم فکری آن‌ها بوجود آمده است. منطقه عسلویه تا قبل از ورود صنعت محیطی کوچک و بسته بود. چون اکثریت منطقه عرب زبان بودند، ارتباطات گسترده‌ای با هم داشتند. این وضعیت باعث می‌شد که کنترل غیررسمی از خیلی از موارد ناامنی چون سرقت، اعتیاد، فحشا و ...

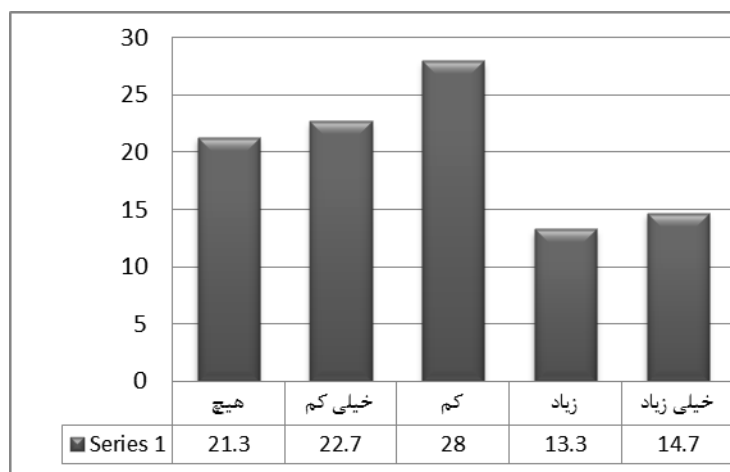
جلوگیری کند. بعد از ورود صنعت و هجوم کارگان و مهاجرانی از نقاط مختلف، نظم سنتی تا حدود زیادی از بین رفته است و دیگر کنترل غیررسمی و درونی کارکرد سابق را ندارد. بنابراین گرایش به سمت مدرنیسم و تغییر اصولی در وضع مسکن، پوشاک، غذا، تعلیم و تربیت، وضعیت بهداشتی، گذراندن اوقات فراغت، تفریحات و سرگرمی‌ها و نهایتاً بالا بردن درآمد نسبی مردم منطقه موجبات تغییر در کلیه شئون زندگی را فراهم آورده است.

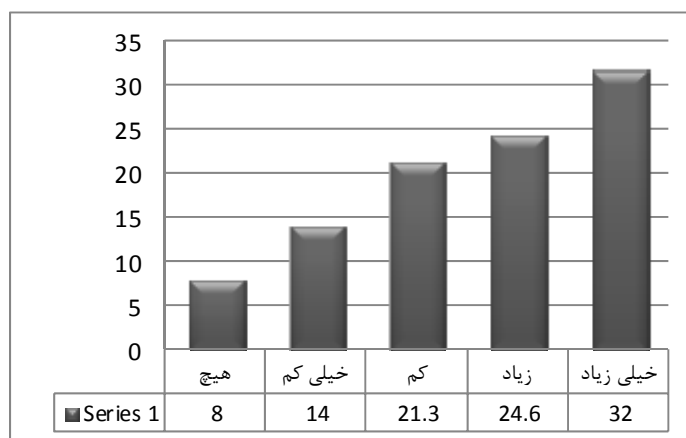
شکل ۲. میزان تحول در بافت فرهنگی منطقه ویژه اقتصادی پارس جنوبی
بر بخش عسلویه (منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۱)

اصولاً یکی از پیامدهای اولیه ورود صنعت به بافت‌های اجتماعی سنتی، تضعیف این بافت‌ها و هنجارها و قواعد اجتماعی حاکم به آن‌هاست و اگر نتواند هنجارهای اجتماعی جدیدی را جایگزین هنجارهای قبلی سازد، آن جامعه را دچار بی‌هنجاری خواهد کرد (Ahmad, 2004). و پس از گشایش اقتصادی که در منطقه رخ می‌دهد به تدریج بنیان‌های اجتماعی و اخلاقی سنتی تضعیف می‌شوند. در واقع به تدریج که حضور گروه‌های اجتماعی مختلف با قواعد اجتماعی مختلف در سطح منطقه بیشتر می‌شود و ارتباطات بین گروه‌های افزایش می‌یابد، هنجارهای درون گروه به تدریج تضعیف می‌شوند. به گواهی اکثر اهالی و همچنین مسئولان، منطقه مورد مطالعه، قبل از ورود صنعت در سطح بالایی از سلامت اخلاقی و اجتماعی برخوردار بوده است. این در حالی است که مصاحبه شونده‌ها عنوان می‌نمودند امروزه و پس از ورود صنعت، آنچه به وفور یافت می‌شود، مواد مخدر است که در حال حاضر در سطح برخی از خیابان‌ها و محلات به خرید و فروش مواد مخدر پرداخته می‌شود. اضافه بر معضل اعتیاد، در طی سال‌های اخیر مصرف مشروبات الکلی و خرید و فروش آن در منطقه نیز رو به افزایش نهاده است و با

ورود کارگران غیربومی و همچنین کارگران و مهندسان خارجی و فشارهای روانی و همچنین فقدان سیستم‌های کنترلی ناشی از دوری از خانواده به همراه مواد مخدر مصرف مشروبات الکلی نیز زیاد شده است. از دیگر آسیب‌های اجتماعی که اهالی نسبت به آن اشاره می‌کردند آسیب‌های اجتماعی مانند سرقت و فحشا بوده است اگرچه تأکید بر این بود که کماکان مردم سلامت اخلاقی و اجتماعی خود را حفظ کرده‌اند و آسیب‌ها کمتر به میان اهالی راه یافته، اما این آسیب‌ها به تدریج در میان جوانان بومی در حال افزایش است.

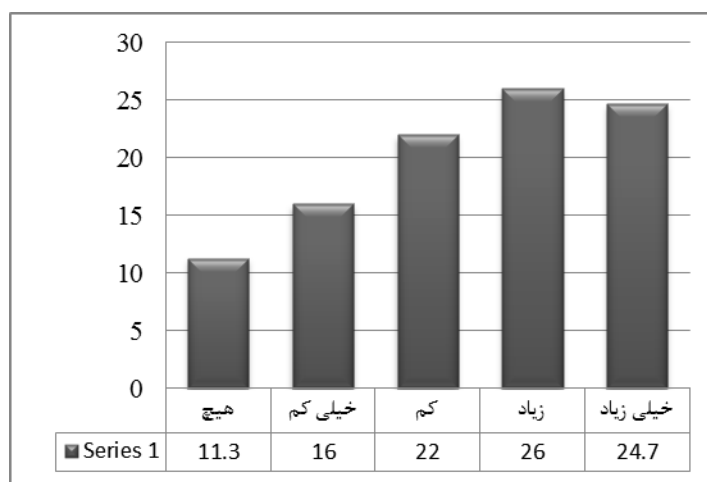

شکل ۳. میزان اثرگذاری منطقه ویژه اقتصادی در سرقت وسایل منزل بر بخش عسلویه (منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۱)

شکل ۴. میزان اثرگذاری منطقه ویژه اقتصادی در افزایش اعتیاد مشروبات الکلی بر بخش عسلویه (منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۱)

وضیعت اخیر باعث شده است که زنان و دختران به ویژه در شهر عسلویه و نخل تقی نتوانند به تنهایی به بیرون از خانه بروند و در واقع در خانه‌های خود محبوس شده‌اند. این نکته به وضوح در بازدید از منطقه مشهود است. یعنی در این شهرها بندرت زنان در خیابان و جاهای عمومی دیده می‌شوند که آنهم معمولاً به همراه شوهر یا فرزندان خود هستند. در پی مصاحبه با یکی از اهالی روستا در مورد این سوال که دختران جوان چه مشکلات خاصی در رابطه با تحولات جدید تجربه می‌کنند پاسخگو اینطور بیان می‌دارد: «دوستی پسرهای غیربومی و دخترها زیاد شده است. مسیر راه کارگران باید طوری باشد که با مسیر دختران دبیرستانی تداخل نکند. عده‌ای از خانواده‌ها از این جهت نگران هستند و ممکن است مانع تحصیل دخترانشان شوند».

شکل ۵. میزان اثرگذاری منطقه ویژه اقتصادی در انحرافات اخلاقی دختران و پسران بر بخش عسلویه (منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۱)

۳-۴. تحلیل اثرات اقتصادی

- تغییرات ساختار اشتغال در بخش‌های اقتصادی

تغییرات ساختار اشتغال در بخش‌های عسلویه شامل افزایش سهم شاغلین بخش صنعت از ۳۱.۱ درصد در سال ۱۳۷۵ به ۵۷ درصد در سال ۱۳۸۵، کاهش سهم شاغلین بخش خدمات از ۴۱.۷ درصد به ۳۹.۲ درصد و کاهش سهم شاغلین بخش کشاورزی از ۲۶.۷ درصد به ۳.۵ درصد می‌باشد (سرشماری مرکز آمار ایران سال‌های ۱۳۷۵-۱۳۸۵). به منظور شناسایی پایه اقتصادی بخش عسلویه در دو مقطع ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵ و مقایسه تغییرات ایجاد شده از فرمول ذیل محاسبه شده برای سه بخش اقتصادی (کشاورزی، صنعت، خدمات) بخش عسلویه در دو مقطع ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵ در جدول (۹) زیر ارائه گردیده است.

بهره مکانی =

اشتغال کلی محلی / اشتغال بخشی محلی

اشتغال کلی مرجع / اشتغال بخشی مرجع

جدول ۹. ضریب مکانی بخش‌های اقتصادی بخش عسلویه

سال	کشاورزی	صنعت	خدمات
۱۳۷۵	۰.۸۶	۱.۰۱	۱.۰۵۵
۱۳۸۵	۰.۶۸	۱.۰۷۹	۰.۹۸

در سرشماری سال ۱۳۸۵، ضریب مکانی محاسبه شده برای بخش صنعت رقم بالاتر از ۱ را نشان داده است و بعنوان بخش پایه اقتصادی سکونتگاه‌های بخش عسلویه شناخته می‌شود. به این ترتیب، تغییرات اقتصادی ایجاد شده، موجب تغییر پایه اقتصادی سکونتگاه‌های بخش عسلویه از خدمات به صنعت گردیده است.

- تغییرات نرخ اشتغال و بیکاری بخش عسلویه

در تحلیل تغییرات جمعیتی بخش عسلویه، اثبات گردید که عامل اصلی ایجاد تغییرات ورود جمعیت مهاجر به این محدوده تحت تاثیر عامل جاذب منطقه ویژه اقتصادی پارس جنوبی بوده است. از آنجا که تغییرات تعداد جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر بخش عسلویه در فاصله زمانی ۱۳۷۵-۱۳۸۵، نیز می‌تواند در اثر عامل مذکور ایجاد شده باشد، مقایسه ارقام و تحلیل همبستگی میان این شاخص و تعداد جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر منطقه ویژه پارس جنوبی و جمعیت مهاجر ورودی به بخش عسلویه انجام شده است.

جدول ۱۰. ضرایب همبستگی میان جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر عسلویه، منطقه ویژه اقتصادی پارس جنوبی و جمعیت مهاجر ورودی

نوع ضریب همبستگی	عدد معنی داری (sig)	Kolmogorov-Smirnov Z	گویه‌ها
پیرسون	۰.۰۰۷	۰.۹۸۹	جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر بخش عسلویه
پیرسون	۰.۰۴۱	۰.۹۷۸	جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر منطقه ویژه اقتصادی پارس جنوبی
پیرسون	۰.۰۱۶	۰.۹۹۱	جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر مهاجر ورودی

بالاترین ضریب همبستگی محاسبه شده میان شاخص‌های فوق، مربوط به جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر منطقه ویژه پارس جنوبی و مهاجران ورودی به بخش عسلویه ۰.۹۹۱، با سطح معنی داری ۰.۰۱۶ می‌باشد یک تعبیر روشن از این وضعیت آنست که بخش اعظم جمعیت در گروه‌های سنی ۱۰ ساله و بیشتر منطقه ویژه پارس جنوبی، را مهاجرین ورودی به بخش عسلویه تشکیل داده‌اند. بنابراین علت افزایش تعداد جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر بخش عسلویه با ورود جمعیت مهاجر به این محدوده، تحت

تاثیر عامل جاذب منطقه ویژه اقتصادی پارس جنوبی می‌باشد. که در نتیجه افزایش اشتغال و کاهش نرخ بیکاری در منطقه سبب شده است.

– درآمد و هزینه خانوار

بطور کلی متوسط درآمد سالانه خانوارهای شهری و روستایی بخش، در فاصله سال‌های ۱۳۸۵-۱۳۷۵، افزایش قابل توجهی نشان داده است. افزایش درآمد متوسط سالانه خانوارهای شهری بخش عسلویه، معادل ۸۶۹ درصد و برای خانوارهای روستایی بخش عسلویه، معادل ۸۰۶ درصد بوده است. همچنین در مقابل افزایش درآمد متوسط سالانه، هزینه‌های متوسط سالانه خانوارهای شهری و روستایی بخش عسلویه نیز افزایش یافته است. هزینه‌های متوسط سالانه خانوارهای شهری بخش عسلویه در فاصله ۱۳۸۵-۱۳۷۵ با افزایش ۶۱۰ درصدی و هزینه‌های متوسط سالانه خانوارهای روستایی این بخش، با افزایش ۶۳۰ درصد همراه بوده است.

تغییرات در وضعیت اقتصادی خانوارهای ساکن در بخش عسلویه، از طریق مقایسه نسبت هزینه‌های مصرفی به درآمد خانوار نیز قابل تبیین می‌باشد. نسبت هزینه به درآمد سالانه خانوارهای شهری بخش عسلویه، در فاصله ۱۳۸۵-۱۳۷۵ با ۲۵ درصد کاهش همراه بوده است؛ در حالیکه این نسبت برای خانوارهای روستایی بخش عسلویه، در فاصله ۱۳۸۵-۱۳۷۵ بیشتر بوده و نسبت هزینه به درآمد متوسط سالانه خانوارهای شهری، در سال ۱۳۸۵ در مقایسه یا همین نسبت برای خانوارهای روستایی، کمتر بوده است، سهم هزینه به درآمد خانوارهای شهری، نسبت به خانوارهای روستایی بخش عسلویه در فاصله ۱۳۸۵-۱۳۷۵، کاهش نشان داده است.

جدول ۱۱. تغییرات درآمد و هزینه متوسط سالانه خانوارهای شهری و روستایی بخش عسلویه (ریال)

سال	شهری		روستایی	
	درآمد	هزینه	درآمد	هزینه
۱۳۷۵	۱۱۰۲۵۶۸۵	۱۰۱۱۹۱۲۳	۷۲۶۸۰۹۹	۶۱۷۷۸۸۴
۱۳۸۵	۱۰۶۸۵۲۵۸۸	۷۱۸۵۲۴۵۲	۶۵۸۴۲۳۵۵	۴۵۰۸۹۶۴۸
درصد تغییرات	۸۶۹	۶۱۰	۸۰۶	۶۳۰

منبع: براساس مرکز آمار ایران، سرشماری سال‌های ۱۳۸۵-۱۳۷۵.

در بررسی وضعیت هزینه و درآمد متوسط سالانه خانوارهای شهری و روستایی بخش عسلویه، افزایش قابل توجهی در متوسط درآمد خانوار در سال ۱۳۸۵ نسبت به سال ۱۳۷۵ مشاهده گردید. این افزایش شدید در میزان درآمد سالانه خانوارهای ساکن در بخش عسلویه، در مقایسه با افزایش درآمد متوسط خانوارهای استان بوشهر و کشور، محسوس‌تر به نظر می‌رسد. زیرا درآمد سالانه متوسط خانوارهای شهری و کشور و استان بوشهر در فاصله ۱۳۸۵-۱۳۷۵، به ترتیب با افزایش ۴۷۲ درصد و ۶۸۷ درصد همراه بوده است، در حالیکه افزایش درآمد متوسط سالانه خانوارهای شهری بخش عسلویه معادل ۸۶۹

درصد می‌باشد. تغییرات درآمدی خانوارهای روستایی بخش عسلویه نسبت به کشور و استان بوشهر نیز، همانند تغییرات مذکور برای نقاط شهری بوده است.

۴-۴. پیامدهای اقتصادی اثرات منطقه ویژه اقتصادی پارس جنوبی بر بخش عسلویه

با مطالعات انجام شده در منطقه عسلویه شغل اهالی بومی منطقه عسلویه از قدیم‌الایام بر ملوانی، صیادی، دامداری، کشاورزی و تجارت با کشورهای حاشیه خلیج فارس استوار بوده که از زمان استقرار سازمان منطقه ویژه و خرید اراضی کشاورزی بومیان جهت جایگزین نمودن پروژه‌های گاز، پتروشیمی و سایر تأسیسات جانبی، عملاً بخش کشاورزی و دامداری کارایی خود را از دست داده و در عسلویه و نخل تقی تقریباً از بین رفته است.

جدول ۱۲. میزان اثربخشی منطقه ویژه پارس جنوبی بر بخش عسلویه

گویه‌ها	درصد	واریانس %	درصد فراوانی تجمعی
اشتغال زایی	۱۶.۲	۳۰.۳۱۲	۳۱.۳
تحولات درآمدی	۱۸.۱	۲۵.۹۴۸	۵۵.۵
تحول در بخش خدمات و صنعت	۲۴.۵	۱۵.۶۵۵	۷۱.۸
تحول در قیمت زمین	۲۱.۹	۱۴.۳۵۷	۸۷
رکود فعالیت کشاورزی	۱۹.۳	۱۳.۷۸۰	۱۰۰
جمع	۱۰۰	۱۰۰	

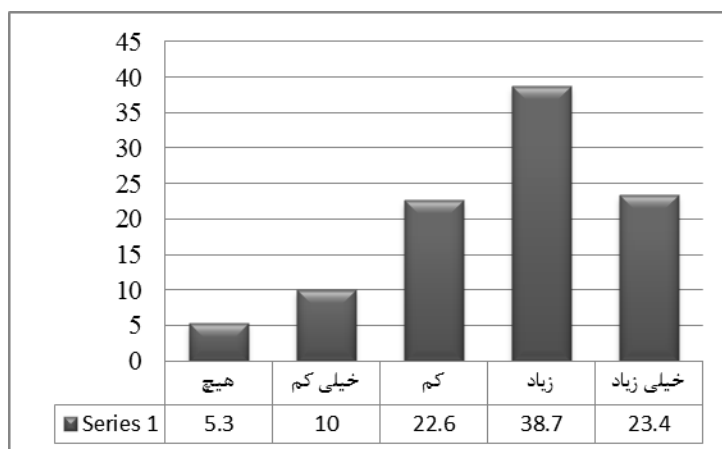
منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۱

- اشتغال‌زایی

نتایج حاکی از اطلاعات بدست آمده از طریق پرسش‌نامه و مطالعات میدانی از آن است. که اشتغال غالب روستاییان منطقه در سال‌های قبل از ایجاد منطقه ویژه اقتصادی پارس جنوبی کشاورزی بوده است. اما با استقرار منطقه ویژه و نیاز این تأسیسات به نیروی انسانی آنچه را متحول ساخت اقتصاد منطقه و بدنبال آن اقتصاد روستاییان بوده است. یکی از عوامل مهاجرت روستاییان کمبود عوامل تولید و نداشتن شغل جهت تأمین نیازهای اولیه زیستی می‌باشد روستاییانی که شغل نداشته باشند برای کارگری و گذران زندگی به شهرها مهاجرت می‌نمایند لذا تأمین اشتغال و درآمد در منطقه از مهمترین عوامل بازدارنده مهاجرت بی رویه روستاییان می‌باشد. که با ایجاد منطقه ویژه و فراهم آمدن مشاغلی در ارتباط با منطقه ویژه از مهاجرت روستاییان کاسته است. در حال حاضر حدود ۱۸۵۰۳ نفر از جمعیت ۵۴۳۶۹ نفری بخش عسلویه در بخش صنعت مشغول به کار می‌باشند.

در پی مصاحبه با یکی از فرهنگی‌های منطقه در زمینه اشتغال البته با دیدی انتقادی بیان می‌کند. وی معتقد است "فرهنگ، قومیت و زبان متفاوت بومی‌ها، نداشتن پارتی و رابطه با مسئولین در ارتباط با عدم استخدام بومی‌ها بی‌تأثیر نیستند. وی ادامه می‌دهد مسئولین تخصص را بهانه می‌کنند. خیلی از شغل‌هایی که در منطقه ویژه و جاهای دیگر هست به تخصص آنچنانی نیاز ندارد و خیلی از نیروهای

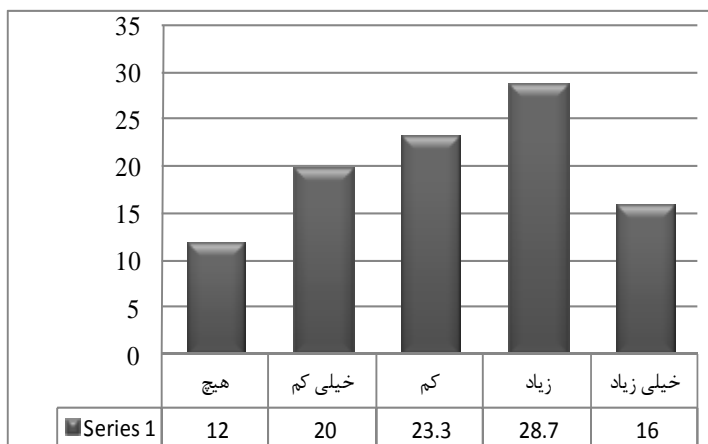
منطقه از پس این کارها برمی‌آیند. منشیگری، خدمات، حراست و خیلی از کارهای اداری که به تخصص خاصی نیاز ندارند.

شکل ۶. میزان اثر بخشی اشتغال‌زایی منطقه ویژه اقتصادی بر بخش عسلویه (منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۱)

- تحولات درآمدی

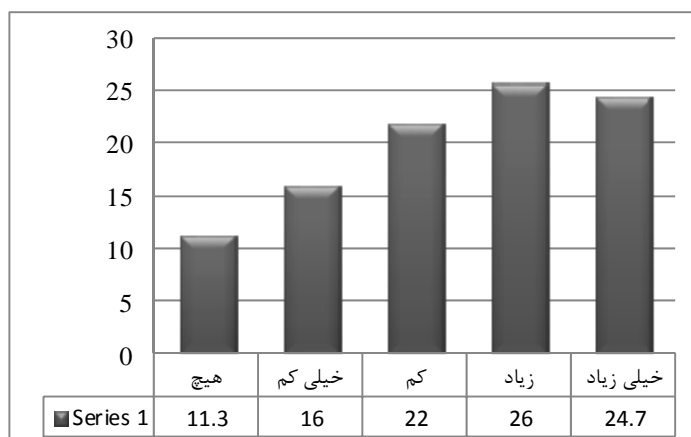
از دیگر شاخص‌های اقتصادی تاثیرگذار بر روی منطقه مورد مطالعه تحولات درآمدی است. به اذعان اهالی منطقه در گذشته تفاوت بین افراد کم درآمد و پردرآمد محدود بوده و از کمترین اختلاف برخوردار بوده است. به طوری که همه اهالی همدیگر را درک کرده و نیازهای یکسانی داشته‌اند اما با استقرار منطقه ویژه اقتصادی فاصله اقتصادی خانواده‌ها، مخصوصاً خانواده‌های روستایی افزایش یافته به طوری که نوعی قشربندی از لحاظ سطح طبقاتی و اقتصادی بوجود آمده است. و بر شکاف طبقاتی در منطقه دامن زده است.

شکل ۷. میزان اثر بخشی تحولات درآمدی منطقه ویژه اقتصادی بر بخش عسلویه (منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۱)

- تحول در بخش خدمات و صنعت

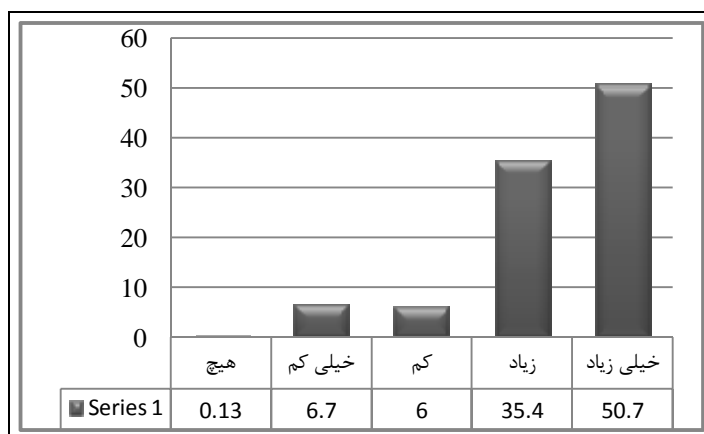
از دیگر تأثیرات منطقه ویژه اقتصادی پارس جنوبی، مشاغلی است که بعد از احداث منطقه ویژه ظهور و رونق آن‌ها فراهم گشته فعالیت‌های خدماتی است که سهم چشمگیری در منطقه به خود اختصاص داده است. تا قبل از ایجاد تأسیسات منطقه ویژه اقتصادی کارکرد اصلی منطقه بر اساس کشاورزی و دامداری بوده است اما با ایجاد تأسیسات منطقه ویژه اقتصادی فعالیت‌های خدماتی، تجاری، رفاهی در منطقه آشکار شده است. به طوری که در حال حاضر کارخانه‌ها و کارگاه‌هایی که به نحوی با منطقه ویژه در ارتباط می‌باشند نظیر کارخانه سنگ شن، کارگاه‌های جوشکاری و ... که این خدمات و صنایع باعث اشتغال حدود ۱۲۷۲۱ نفر از جمعیت ۵۶۳۲۰ نفری منطقه در بخش خدمات ۱۸۵۰۳ نفر در بخش صنعت شده است.

شکل ۸. میزان اثرگذاری منطقه ویژه اقتصادی در تحول بخش خدمات و صنعت در بخش عسلویه (منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۱)

- تحول در قیمت زمین

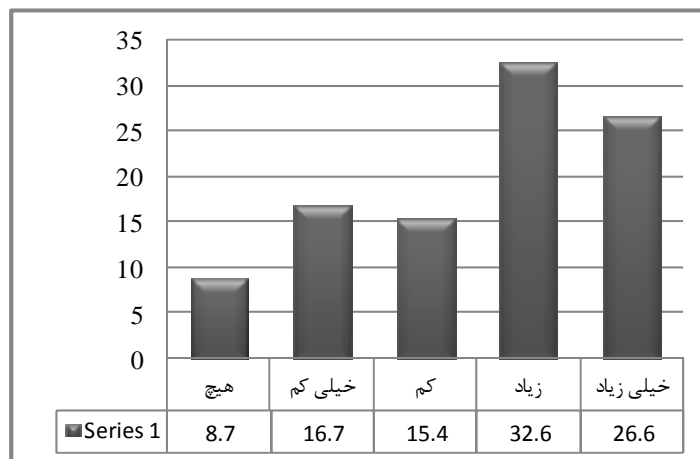
بررسی تغییرات در ارزش املاک در رابطه با وضعیت ملک و زمین در حال حاضر و در ۱۰ سال قبل و نیز در رابطه با وضعیت اجاره‌بها در حال حاضر و در ۱۰ سال قبل انجام شده است. ارزش ملک و زمین در منطقه مورد بررسی بر اساس اظهارات شاغلین در دفاتر املاک مورد مطالعه، و بر حسب شهری و روستایی بودن منطقه، بطور متوسط ارزش ملک و زمین در نقاط شهری بین ۴۰۰ تا ۵۰۰ هزار ریال به ازای هر مترمربع و در نقاط روستایی بین ۳۰۰ تا ۴۰۰ هزار ریال به ازای هر مترمربع اظهار گردید. البته به تناسب نوع زمین و محل قرارگیری آن در نوسان است. این در صورتی است که ارزش زمین قبل از تأسیسات منطقه ویژه کمتر از ۱۰۰۰۰۰ ریال بوده است. مهمتر اینکه افزایش قیمت زمین موجب شده عده‌ای از اهالی زمین‌های زراعی خود را بفروشند و به مشاغل دیگری روی آورند.

شکل ۹. میزان اثربخشی تحولات قیمت زمین در اثر استقرار منطقه ویژه اقتصادی بر بخش عسلویه (منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۱)

– رکود فعالیت بخش کشاورزی

کشاورزی از قدیم یکی از شغل‌های اصلی و محل درآمد خانوارهای زیادی در منطقه عسلویه بوده امروزه دچار دگرگونی‌های بسیاری شده است. در جاهای مثل عسلویه و نخل‌تقی تقریباً از بین رفته است و زمین‌های کشاورزی محل تأسیسات صنعتی و فازهای صنعت شده است. در روستاهایی که از تأسیسات صنعتی دورتر هستند هنوز کشاورزی تا حدودی وجود دارد. البته به خاطر خشکسالی‌های اخیر و تأثیرات منفی که از بابت آلاینده‌های صنعتی در منطقه وجود دارد، مشکلات زیادی گریبانگیر این بخش شده است. در واقع با وجود این تغییرات، بسیاری از مردم بومی که از طریق کشاورزی زندگی خود را تأمین می‌کرده‌اند، بیکار شده و بعلت نداشتن مهارت خاص برای کار در صنعت و مشاغل جدید نتوانسته‌اند خود را با شرایط جدید انطباق دهند. این وضعیت باعث ایجاد نارضایتی در قشری از مردم بومی شده است. البته در بعضی از موارد آن‌ها حداکثر توانسته‌اند جذب شغل‌های کاذبی مثل اجاره‌داری و رانندگی شده‌اند که نمی‌تواند وضعیت پایداری برای گذران زندگی آن‌ها تلقی شود.

شکل ۱۰. میزان اثرگذاری منطقه ویژه اقتصادی در رکود بخش کشاورزی بخش عسلویه (منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۱)

۴-۵. تحلیل اثرات کالبدی

- تغییرات تعداد و مساحت محدوده کالبدی سکونتگاه‌ها

از جمله تغییرات کالبدی ایجاد شده در فاصله ۱۳۸۵-۱۳۷۵، افزایش مساحت محدوده کالبدی نقاط شهری و تعدادی از نقاط روستایی بخش عسلویه بوده است. به منظور شناسایی علل ایجاد چنین تغییراتی، تحلیل همبستگی پیرسون بین تغییرات جمعیتی ۱۳۸۵ و ۱۳۷۵ و تغییرات مساحت محدوده کالبدی سکونتگاه‌های محدوده مورد مطالعه انجام گرفته است. ضرایب همبستگی محاسبه شده میان مساحت محدوده کالبدی منطقه نشان دهنده وجود رابطه معنی‌دار میان افزایش جمعیت و افزایش مساحت محدوده کالبدی نقاط شهری بخش عسلویه می‌باشد.

ضریب همبستگی میان دو مذکور برای نقاط شهری بخش عسلویه معادل ۰.۹۷۶ با سطح معنی‌داری (sig=۰.۰۲۴) و برای نقاط روستایی بخش عسلویه معادل ۰.۹۶۰ با سطح معنی‌داری (sig=۰.۰۱۴) محاسبه شده است. مقادیر ضرایب همبستگی محاسبه شده برای نقاط شهری و نقاط روستایی، بالا و به معنای وجود ارتباط مستقیم میان افزایش جمعیت و افزایش مساحت محدوده کالبدی این نقاط می‌باشد.

جدول ۱۳. ماتریس ضرایب همبستگی میان جمعیت و مساحت محدوده کالبدی بخش عسلویه ۱۳۸۵-۱۳۷۵

نوع ضریب همبستگی	عدد معنی‌داری (sig)	Kolmogorov-Smirnov Z	گویه‌ها
پیرسون	۰.۰۰۷	۰.۹۷۶	جمعیت نقاط شهری و مساحت کالبدی نقاط شهری
پیرسون	۰.۰۴۱	۰.۹۶۰	جمعیت نقاط روستایی و مساحت کالبدی نقاط روستایی

- روند ساخت و ساز

بررسی روند ساخت‌وسازهای انجام شده در شهر عسلویه از زمان تأسیس شهرداری (۱۳۸۳) بر اساس تعداد پروانه‌های ساختمانی صادر شده، نشان می‌دهد که در مجموع از سال ۱۳۸۳ تا ۱۳۸۸، تعداد ۴۹۲ پروانه ساختمانی در شهر عسلویه صادر گردیده است. ضرایب محاسبه شده در ماتریس نشان می‌دهد افزایش مساحت محدوده کالبدی عسلویه در اثر ساخت و سازهای مسکونی بوده است. این وضعیت برای شهر نخل‌تقی نیز مشاهده می‌گردد تعداد واحدهای مسکونی ساخته شده در شهر نخل‌تقی در سطح معنی داری قابل قبولی می باشد.

جدول ۱۴. ماتریس ضرایب همبستگی میان تعداد واحد مسکونی و مساحت محدوده کالبدی ۱۳۸۳-۱۳۸۴

گویه‌ها	مساحت عسلویه	عدد معنی داری	مساحت نخل‌تقی	عدد معنی داری
تعداد واحدهای مسکونی عسلویه	۰.۹۵۶	۰.۰۳۲	۰.۹۹۷	۰.۰۰۳
تعداد واحدهای مسکونی نخل‌تقی				

منبع: براساس اطلاعات شهرداری بخش عسلویه.

- مسکن

بیشترین سطح اراضی نقاط شهری بخش عسلویه را کاربری مسکونی به خود اختصاص داده است. بررسی وضعیت مسکن و تغییرات آن در فاصله ۱۳۸۵-۱۳۷۵ نشان می‌دهد که تعداد واحدهای مسکونی در نقاط شهری بخش عسلویه با افزایش ۱۴۹ درصدی همراه بوده است. در ادامه با استفاده از آزمون همبستگی پیرسون به بررسی متغیرهای آن پرداخته می‌شود تا فرض همبستگی معنی‌دار میان متغیرها بررسی شود.

جدول ۱۵. ضریب همبستگی متغیرهای مسکن

متغیر	ضریب همبستگی R	عدد معنی داری (sig)	رابطه معنی داری
کیفیت ساخت	۰.۵۴۷	۰.۰۰	وجود دارد
طبقات ساختمانی مسکونی	۰/۴۵۴	۰.۰۰	وجود دارد
تعداد واحدهای مسکونی	۰/۶۰۶	۰.۰۰	وجود دارد

با توجه به خروجی نرم افزار SPSS و همان گونه که در جدول (۱۵) نشان داده شده است، و با بررسی ضریب همبستگی بین این متغیرها و عدد معنی‌داری متغیرها که برابر با ۰.۰۰ است که کوچکتر از ۰.۰۵ می‌باشد. بنابراین بین استقرار منطقه ویژه پارس جنوبی (متغیر مستقل) و کیفیت ساخت، طبقات ساختمانی مسکونی و تعداد واحدهای مسکونی بعنوان متغیر مستقل رابطه مثبت معنی‌داری وجود دارد.

۴-۶. پیامدهای کالبدی - فضایی

احداث منطقه ویژه اقتصادی پارس جنوبی و بهره‌برداری از تأسیسات صنعتی آن در بخش عسلویه، علاوه بر تغییر و تحولات جمعیتی- اجتماعی و اقتصادی که پیشتر مورد بررسی قرار گرفت، دارای اثرات و پیامدهای کالبدی گسترده‌ای نیز بر مراکز جمعیتی بخش عسلویه بوده است. بخشی از آثار و پیامدهای مذکور بصورت مستقیم، در اثر توسعه و گسترش کالبدی منطقه ویژه پارس جنوبی بر اراضی بخش عسلویه (بویژه اراضی کشاورزی و مراتع) ایجاد گردیده است، و برخی دیگر بصورت غیرمستقیم و در اثر تحولات جمعیتی و اقتصادی ناشی از فعالیت‌های صنعتی منطقه ویژه پارس جنوبی رخ داده است. از جمله تغییر و تحولات کالبدی ایجاد شده، می‌توان به گسترش فیزیکی مراکز جمعیتی، تغییر کاربری اراضی، تغییر در شیوه‌های ساخت‌وساز و کیفیت مواد و مصالح مصرفی، تغییرات شاخص‌های مسکن، تغییرات در شبکه معابر و تأسیسات و تجهیزات شهری و مواردی از این قبیل اشاره نمود.

جدول ۱۶. میزان اثربخشی شاخص‌های کالبدی فضایی منطقه ویژه پارس جنوبی بر بخش عسلویه

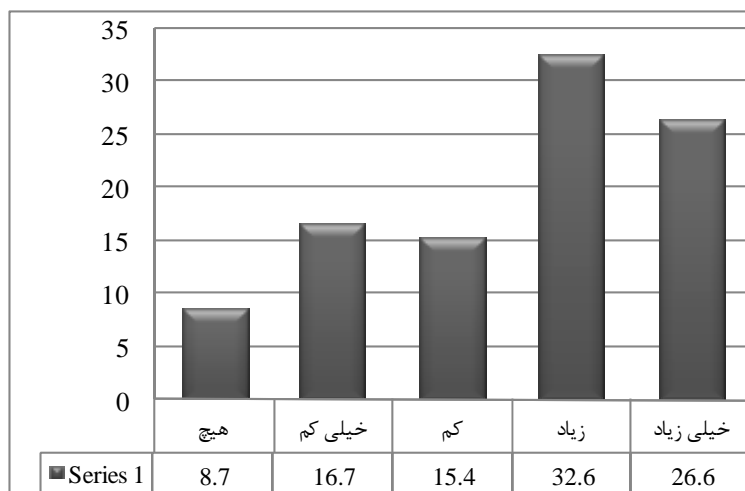
گویه‌ها	درصد	واریانس %	درصد فراوانی تجمعی
ارتقا وضعیت مسکن و بافت کالبدی	۱۵	۱۵.۷۱۵	۱۵
دسترسی به خدمات رفاهی	۱۰	۹.۷۴۲	۲۵
ایجاد و گسترش راههای ارتباطی	۱۳	۲۰.۷۸۵	۳۸
ایجاد و گسترش فروشگاههای عرضه کالا و مراکز خرید	۱۷	۷.۵۴۶	۵۵
افزایش مراکز بهداشتی درمانی	۲۰	۲۰.۴۸۹	۷۵
افزایش امکانات آموزشی	۲۵	۲۱.۳۴۵	۱۰۰
جمع	۱۰۰	۱۰۰	

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۱

- اصلاح و ارتقا بافت کالبدی

با توجه با تصاویر و اسناد موجود سیمای عمومی منطقه قبل از تأسیس منطقه ویژه نمایانگر نخل‌های فرسوده، منازل فرسوده بوده است. مضافاً منازل نیز اغلب با حداقل کیفیت ساخته شده و بیشتر ساکنین توان اصلاح و بهبود آن را نداشته یا تخریب آن را اقتصادی نمی‌دانستند اما هم اکنون با ورود صنعت در منطقه فرهنگ خانه سازی نیز دستخوش دگرگونی شده بدین صورت که خانه های کوچکتر با نقشه مهندسی و مصالح جدید جایگزین خانه‌های سنتی و قدیمی شده است خانه‌های جدید در چند طبقه ساخته می شود و زوج‌های جوان در آن ساکن می‌شوند و خانه‌های پدری و چند خانواده‌ای جای خود را به خانه‌های کوچک یک خانواده‌ای با طرح و الگوی شهری داده‌اند. به طور کلی خصوصیات کیفی مسکن در منطقه مورد مطالعه تحت تأثیر استقرار منطقه ویژه در حال تغییر و دگرگونی است فضاهای موجود درواحد مسکونی عبارتند از: هال، پذیرایی، آشپزخانه، سرویس بهداشتی و حیاط که در اکثر قریب به اتفاق خانه‌ها دیده می‌شود فضابندی قدیمی، انبار علوفه و ادوات کشاورزی، آغل و غیره وجود ندارد عمدتاً کارکرد واحدهای مسکونی روستایی با کارکرد منازل شهری یکسان شده و کارکرد اقتصادی - تولیدی مسکن روستایی از بین رفته است و عمدتاً منازل کارکرد سکونتی دارند. وجود

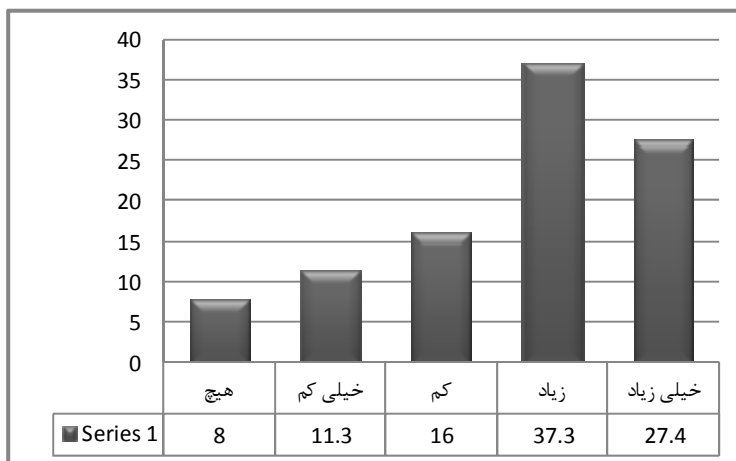
تأسیسات نفتی و صنعتی موجب تغییر در استفاده از مصالح غیر بومی نظیر ایرانیت، تیر آهن، سیمان و بهره‌گیری از زواید صنعتی و تکنیک‌های کار با آن‌ها گردیده است.

شکل ۱۰. میزان اثرگذاری منطقه ویژه اقتصادی بر نحوه ساخت و استحکام بناهای مسکونی بخش عسلویه (منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۱)

– ایجاد و گسترش راه‌های ارتباطی

شبکه و خطوط فیزیکی به عنوان یکی از اجزای ساختارهای فضایی نقش اساسی در گسترش و پخش اثرات رشد و توسعه در گستره فضا دارند. این شبکه‌ها امکان مبادله و انتقال مواد، انرژی و سرمایه را در درون یک فضا و یا بین فضاهای مختلف فراهم می‌آورند. شبکه‌ها و خطوط فیزیکی هم‌پا با تحولات تکنولوژیکی، تعدد و تنوع یافتند. این تعدد و تنوع در یک جامعه بازگو کننده مراتب سازمان‌بندی فضا به حساب می‌آیند. ورود منطقه ویژه اقتصادی برای اکثر شهرها و روستاهای منطقه از توسعه و گسترش راه‌های ارتباطی را به ارمغان آورد و همین امر ارتباط بیشتر روستا به روستاهای دیگر و روستا به شهرستان را نسبت به گذشته فراهم آورده است.

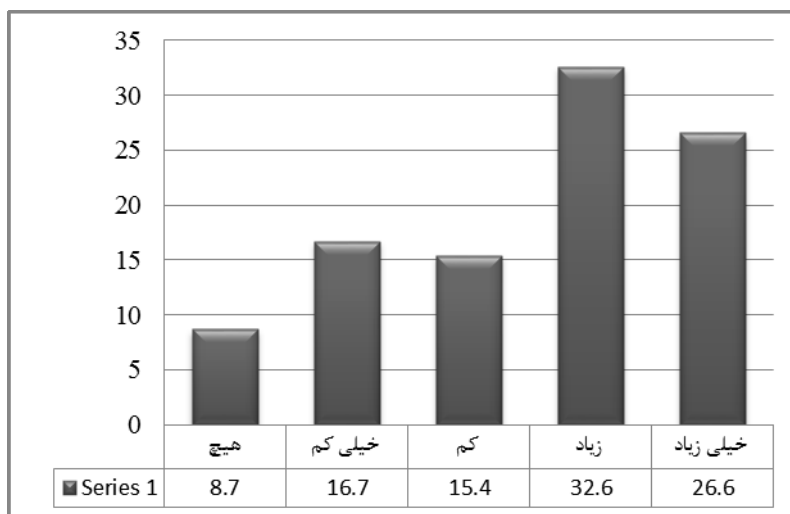

شکل ۱۱. میزان اثرگذاری منطقه ویژه اقتصادی در ایجاد و گسترش راه‌های ارتباطی بخش عسلویه (منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۱)

- ایجاد و گسترش امکانات رفاهی، بهداشتی و آموزشی

وضیعت بهداشتی منطقه عسلویه از قبل از ورود صنعت مناسب نبوده تنها یک مرکز بهداشت در منطقه وجود داشته که آن هم امکاناتی نداشته است و مردم برای معالجه به کنگان و بوشهر می‌رفته‌اند. اما هم اکنون درمانگاه صنعت نفت قادر به ارائه خدمات درمانی به ساکنان منطقه و روستاهای اطراف می‌باشد. آموزش نیز یکی دیگر از مؤلفه‌های است که در منطقه پس از استقرار تأسیسات صنعتی رو بهبود است. در واقع با آموزش افراد و ارتقای مهارت‌های آنان برای دسترسی به فرصت‌ها و انتخاب‌های بیشتر است که می‌توان به توسعه پایدار دست یافت. بنابراین در منطقه عسلویه با ویژگی‌های ذکر شده در سال‌های قبل از وجود تأسیسات صنعتی نشان می‌دهد منطقه‌ای بسیار محروم بوده و به لحاظ سواد و تحصیلات در سطح پایینی قرار داشته است، با ورود صنعت و مدرنیته به منطقه یکی از مهمترین اولویت‌ها برای ایجاد پیوند بین اجتماع محلی و صنعت، سرمایه‌گذاری در بخش آموزش و ارتقای مهارت‌های فنی برای ورود به صنعت است. اکنون در منطقه علاوه بر مدارس در تمامی مقاطع، دانشگاه پیام‌نور و علمی-کاربردی ایجاد شده که در انگیزه و علاقه برای ادامه تحصیل بسیار مهم تلقی می‌گردد. بنابراین ملاحظه می‌شود که ورود صنعت باعث ارتقای کمی و کیفی وضعیت آموزش در منطقه عسلویه شده است.

با توجه به بررسی‌های عمل آمده ساکنان منطقه برای انجام خدمات درمانی همچنین برای خرید لوازم زندگی، تعمیر وسایل نقلیه و برای گذران اوقات فراغت از امکانات رفاهی منطقه نظیر پارک، سالن ورزشی از امکانات خود منطقه استفاده می‌کنند. و مانند سال‌های قبل از ورود صنعت به منطقه برای رفع مایحتاج ساده خود نیاز به رفت و آمد به شهرهای اطراف ندارند.

شکل ۱۲. میزان اثرگذاری منطقه ویژه اقتصادی بر گسترش امکانات رفاهی، بهداشتی و آموزشی بخش عسلویه (منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۱)

۷-۴. پیامدهای زیست محیطی

بخش عسلویه به دلیل نزدیکی به تأسیسات منطقه ویژه از بعد زیست‌محیطی با تحولات مهمی چون آلودگی هوا، آلودگی صوتی، آلودگی منابع آب و خاک مواجه شده است. بررسی‌ها میدانی در این زمینه نشان می‌دهد:

- ظهور کارکردهای جدید و ایجاد تأسیسات صنعتی در منطقه منابع آب منطقه را تهدید کرده و کم‌آبی و آلودگی آب‌ها را موجب شده است بدین صورت که افزایش استفاده از آب در مصارف خانگی و صنایع و همچنین ظهور چاه‌های عمیق و نیمه عمیق سطح ایستابی آب‌های زیر زمینی را پایین آورده به خصوص با گرمای شدید منطقه این امر تشدید می‌شود. علاوه بر کاهش منابع آب ورودی پساب‌های آلاینده صنایع و تأسیسات مستقر در منطقه موجبات آلودگی آب‌ها را فراهم آورده است. همچنین رایج‌ترین شکل آلودگی خاک از طریق آب‌های سطحی زیرزمینی صورت می‌گیرد فاضلاب‌های صنعتی و غیرصنعتی مقادیر زیادی مواد آلاینده وارد خاک می‌کند و با تداوم این آلاینده‌ها خاک‌ها حاصلخیزی خود را از دست می‌دهند. در نتیجه باعث کاهش محصولات زراعی منطقه شده است.

- وجود پالایشگاه گازی و سوزاندن گازهای مایع اضافی غیرقابل استفاده در طول شبانه روز و عدم استفاده از فیلتر، سبب انتشار گازهای آلوده شده است. این آلودگی نه تنها تأثیرات نامطلوب تنفسی را برای روستاییان بدنبال داشته بلکه سبب تخریب محصولات زراعی و باغی منطقه مورد مطالعه شده است.

- آلودگی صوتی در منطقه را از دو جهت می‌توان بیان داشت:

۱. وجود تأسیسات عظیم صنعتی در منطقه و با مشعل‌های گازی که به طور مداوم فعال می‌باشند علاوه بر اینکه موجبات آلودگی هوا را فراهم می‌سازند آلودگی صوتی را نیز افزایش می‌دهند.
 ۲. به دلیل گسترش راه‌های ارتباطی و تعریض شدن جاده‌ها و عبور وسایل نقلیه سنگین، ساکنینی که در کنار جاده زندگی می‌کنند از این بابت احساس نگرانی می‌کنند.
- در فرآیند بهره‌برداری از پروژه‌های صنعت نفت و گاز، در واحدهای مختلف آلاینده‌های هوا در موارد زیادی باعث ایجاد خطرات جبران ناپذیر می‌شوند که در زیر به مواردی اشاره می‌شود:
۱. در واحد گوگرد سازی به دلیل سرویس نبودن آنالایزر H_2S/SO_x و عدم جذب کامل گوگرد در فرآیندها مقداری از این ماده به صورت SO_x از طریق کوره آشغال سوز به اتمسفر می‌رود.
 ۲. مواد رادیو اکتیو متصاعد شده از فلزات سنگین که در حین استخراج و پالایش گاز حاصل و یا به عنوان خوراک صنایع پتروشیمی مورد استفاده قرار می‌گیرد از عوامل تأثیر گذار بر روی موجودات زنده (آبزیان و گیاهان) و انسان‌ها می‌باشند.
 ۳. انبار کردن گوگرد در بالادست صنایع (در حاشیه جاده کمربندی منطقه) نیز باعث آلودگی هوا شده است به طوری که با وزش حتی یک باد ملایم گوگرد در فضا پخش می‌گردد و با توجه به جهت باد غالب که از غرب به شرق است این مواد سمی به سمت مناطق مسکونی پراکنده می‌شود.
 ۴. یکی از مهمترین عوامل که در ارتباط با آلودگی هوا در منطقه انرژی پارس مطرح می‌باشد، ضایعات گازی غیر مجاز ناشی از احتراق دائم گاز در مشعل‌ها می‌باشد. در حال حاضر در منطقه ۴۶ مشعل روشن و این تعداد افزایش می‌یابد. با توجه به سیستم همبسته کوه، دشت و دریا، گازهای سمی در محیط تجمع می‌یابد و کوه به عنوان سدی مانع از پخش شدن و رقیق شدن این گازها عمل می‌کند و با گذشت زمان، غلظت این گازها سمی در محیط افزایش چشمگیری می‌یابد. در حال حاضر با توجه به فعال بودن فازها در منطقه، کارکنان صنایع و مردم محلی با مشکلات تنفسی مواجه شده‌اند.

۵. بحث و نتیجه‌گیری

با توجه به بررسی انجام شده در بخش اثرات اجتماعی- فرهنگی بخش عسلویه، نتایج به شرح ذیل می‌باشد:

- افزایش جمعیت
 - افزایش نسبت جنسی
 - افزایش سهم جمعیت در سنین کار و فعالیت
 - افزایش تعداد و بعد خانوار
 - افزایش نرخ باسوادی
- وجود صنایع عظیم در کنار روستاهای تازه شهری شده چون عسلویه، نخل تقی، هجوم تعداد زیادی کارگر مهاجر مجرد عمدتاً غیر بومی را در پی داشته است، حضور این افراد غیر بومی با فرهنگ‌ها و رفتارهای اجتماعی بسیار متفاوت با بافت فرهنگی موجود در منطقه، خود موجب بروز تنش‌ها، تضادها

و برخوردهای اجتماعی میان سکنه بومی و غیربومی می‌گردد. همچنین مسئله دور بودن این شاغلین غیربومی از محیط زندگی اصلی و خانواده‌هایشان، موجب بروز مسائل و مشکلات ناشی از عدم تأمین نیازهای جسمی و روحی آن‌ها گردیده. بنابراین افزایش اعتیاد و کاهش امنیت اجتماعی به عوان مشکل اصلی در جامعه مورد مطالعه اجتناب ناپذیر گرده است.

- توسعه صنعتی و سرازیر شدن سرمایه‌ها هر چند سطح خدمات‌دهی به مردم بومی را تا حدودی افزایش داده است اما مستقر شدن تأسیسات و سازمان‌هایی جهت استقرار پرسنل نفت و آمدن تکنولوژی جدید شکاف اقتصادی را برای مردم منطقه نمایان ساخته است. از این رو احساس نابرابری تشدید شده و رضایت از زندگی به شکل آشکاری تهدید شده است.

- توسعه صنعتی و پیشرفت تکنولوژیکی در منطقه عسلویه مبناهای را برای گذر از یک جامعه سنتی به جامعه صنعتی و شهری فراهم ساخته است. رشد سریع صنعت، جمعیت و گروه‌بندی‌های اجتماعی جدیدی ایجاد نموده و ابعاد زندگی مردم را متأثر ساخته است به گونه‌ای که فرهنگ بومی و سنتی اهالی منطقه دستخوش دگرگونی شده است.

با توجه به بررسی انجام شده در بخش اثرات اقتصادی بخش عسلویه، نتایج به شرح ذیل می‌باشد:

- نرخ اشتغال در میان جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر بخش عسلویه در سال ۱۳۸۵ معادل ۶۷ درصد می‌باشد که در مقایسه با همین شاخص در سال ۱۳۷۵، ۳۸ درصد رشد داشته است. همچنین در سال ۱۳۸۵، نرخ بیکاری در میان جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر بخش عسلویه ۱۰۲ درصد می‌باشد که نسبت به نرخ بیکاری بخش عسلویه در سال ۱۳۷۵ معادل ۰۷ درصد کاهش یافته است.

- در فاصله سال‌های ۱۳۷۵-۱۳۸۵ متوسط درآمد سالانه خانوارهای شهری و روستایی بخش عسلویه، افزایش قابل توجهی یافته است. افزایش درآمد متوسط سالانه خانوارهای شهری بخش عسلویه، معادل ۸۶۹ درصد و برای خانوارهای روستایی بخش عسلویه، معادل ۸۰۶ درصد بوده است.

- تعداد شاغلین بخش صنعت در منطقه عسلویه در فاصله زمانی ۱۳۷۵-۱۳۸۵، با ۳۲ درصد افزایش همراه بوده است. و تعداد شاغلین بخش خدمات بخش عسلویه با نرخ رشد ۲۳ درصد، از ۱۵۶۰ نفر در سال ۱۳۷۵ به ۱۲۷۲۱ نفر در سال ۱۳۸۵ افزایش یافته است. در سال ۱۳۷۵، بیشترین سهم تعداد شاغلین بخش عسلویه را شاغلین بخش خدمات تشکیل داده‌اند و در مرتبه بعدی شاغلین بخش صنعت و سپس شاغلین بخش کشاورزی، اما در سال ۱۳۸۵، این وضعیت به سمت افزایش سهم شاغلین بخش صنعت و کاهش سهم شاغلین بخش خدمات و کشاورزی حرکت نموده است (مرکز آمار ایران، سرشماری ۱۳۷۵-۱۳۸۵).

- با استقرار منطقه ویژه و نیاز این تأسیسات به نیروی انسانی آنچه را متحول ساخت اقتصاد منطقه و بدنبال آن اقتصاد روستاییان بوده است. همانطور که مباحث مبانی نظری نیز ذکر گردید، یکی از عوامل مهاجرت روستاییان کمبود عوامل تولید و نداشتن شغل جهت تأمین نیازهای اولیه زیستی می‌باشد روستاییانی که شغل نداشته باشند برای کارگری و گذران زندگی به شهرها مهاجرت می‌نمایند لذا تأمین اشتغال و درآمد در منطقه از مهمترین عوامل بازدارنده مهاجرت بی رویه روستاییان می‌باشد. که با ایجاد منطقه ویژه و فراهم آمدن مشاغلی در ارتباط با منطقه ویژه از مهاجرت روستاییان کاسته است.

- از سوی دیگر با افزایش تعداد مشاغل جدید و میزان درآمدها، تعداد زیادی از مشاغل سنتی در منطقه روبه ضعف گذارده شده و در نهایت مضمحل شدند.
- قبل از تأسیس منطقه ویژه اقتصادی عمده‌ترین شغل اهالی منطقه وابسته به زمین و فعالیت‌های جانبی و بازرگانی بوده است بعد از استقرار منطقه ویژه و وقوع تحولات اجتماعی-اقتصادی صنعت به عنوان بخش مطلوب اقتصادی مورد توجه قرار گرفت. گسترش فعالیت‌های صنعت و خدمات در منطقه نظام اشتغال منطقه را به سمت دو بخش مزبور سوق داده است. هم اکنون، بومیان بسیاری در بخش خدماتی مشغول به فعالیت هستند. همچنین، استقرار این واحد صنعتی در منطقه، تحولاتی در زمینه درآمد، تعداد و نوع گارگاه‌ها، تحول در ارزش زمین (به خصوص رشد و ترقی کاذب قیمت زمین) را به همراه داشته است.
- با توجه به بررسی انجام شده در بخش تحولات کالبدی-فضایی بخش عسلویه، نتایج به شرح ذیل می‌باشد:
- بافت کالبدی منطقه مبین ویژگی‌های طبیعی و همچنین ساختار فرهنگی است تحولات صورت گرفته طی سال‌های اخیر در اجزای کالبدی سکونتگاه‌ها گویای زوایایی از ناپایداری حیات منطقه است در بخش مسکن شاهد ساخت مسکن متفاوت از گذشته به لحاظ ساخت، تعداد طبقات و کارکرد هستیم. بطوری که خانه‌های جدید با الگو شهری جایگزین خانه‌های سنتی و چند خانواری شده است.
- تغییر کاربری اراضی به صورتی که با گسترش محدوده منطقه ویژه اقتصادی پارس جنوبی در بخش عسلویه موجب کاهش مساحت دیک گردیده است.
- از دیگر تأثیرات منطقه ویژه در بهبود راه ارتباطی می‌باشد که از نظر کمیت و کیفیت سیر صعودی داشته است.
- از لحاظ امکانات رفاهی، بهداشتی و آموزشی نسبت به قبل از منطقه ویژه در وضعیت بهتری بسر می‌برد.
- با توجه به بررسی انجام شده در بخش اثرات زیست‌محیطی بخش عسلویه، نتایج به شرح ذیل می‌باشد:
- ایجاد منابع آلاینده تأسیسات صنعتی وسیع در منطقه موجب آلودگی هوا، آلودگی صوتی و آلودگی منابع آب و خاک شده است. که نتیجه این آلودگی‌ها را در کاهش محصولات کشاورزی و کاهش حاصلخیزی خاک می‌توان مشاهده نمود.
- در مجموع، تجربه توسعه صنعتی در عسلویه اگرچه از نظر اقتصادی ملی موفقیت آمیز به نظر می‌رسد اما از نظر اجتماعی و فرهنگی با دشواری‌های بسیاری روبه‌رو است. روی هم رفته مردم بومی در مقابل آنچه از دست داده‌اند چیز زیادی بدست نیاورند و توسعه صنعتی سبب زدودن چهره فقر و محرومیت از منطقه نشده است. نکته مهم این است که ورود صنعت سبب تغییر شکل و حتی ماهیت چشم‌انداز منطقه می‌گردد اما باید توجه داشت که تغییر چشم‌انداز بدرستی و به صورت عقلایی صورت پذیرد. این همان مسأله‌ای که در تصمیم‌سازی‌ها و تصمیم‌گیری‌های سیاسی-مدیریتی مرتبط با اجرای طرح‌های بزرگ صنعتی در پیرامون فضاهازیستی کمتر به آن توجه می‌شود و آنچه که اهمیت دارد دستیابی به حداکثر سود و منفعت حتی به قیمت دگرگونی‌های ناپه‌نجان و نامطلوب محلی است.

۶. منابع

۱. ابراهیمی، حمید، ۱۳۸۳، پیامدهای مکانی - فضایی ایجاد مناطق ویژه انرژی مورد: روستاهای جم، پایان نامه کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه اصفهان.
۲. امیری، سید نورالدین، ۱۳۹۰، نقش منطقه ویژه اقتصادی بر مراکز جمعیتی بخش عسلویه، رساله دکتری، دانشگاه شهید بهشتی.
۳. انتظاری بهروز و جمالی، فیروز، ۱۳۸۶، درآمدی بر اثرات فضایی سیستم صنعتی فوردیزم در توسعه شهر و مکانیابی شهرک‌های صنعتی مورد: منطقه شهری تبریز، پژوهش‌های جغرافیایی، شماره ۶۱.
۴. تولایی، سیمین، ۱۳۷۹، درآمدی بر جغرافیایی اقتصادی، چاپ دوم، انتشارات جهاد دانشگاهی، تهران.
۵. سعیدی، عباس، ۱۳۷۷، پایداری و ناپایداری سکونتگاه‌های روستایی، مجله مسکن و انقلاب، شماره ۸۲.
۶. شرکت نفت و گاز ایران، ۱۳۸۸، پارس جنوبی تجلی اراده ملی، انتشارات وزارت نفت، تهران.
۷. صادقی، سهیلا، ۱۳۸۵، ارائه مفهومی برای مسائل و انحرافات اجتماعی و راه حل‌های کاهش آن در عسلویه، مجله جامعه شناسی ایران، سال چهارم، شماره ۲.
۸. طالبیان، امیر، ۱۳۸۷، تحلیل تأثیر اجتماعی توسعه صنعتی در منطقه عسلویه، فصل‌نامه علوم اجتماعی، سال سوم، شماره ۳۳.
۹. مرکز آمار ایران، ۱۳۸۸، سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال‌های ۱۳۵۵ تا ۱۳۸۵، مرکز آمار ایران، تهران.
۱۰. معاونت برنامه‌ریزی استانداری بوشهر، ۱۳۸۸، گزارش اقتصادی - اجتماعی استان بوشهر، انتشارات معاونت و برنامه‌ریزی استانداری بوشهر، بوشهر.
۱۱. ملاکی، احمد، ۱۳۸۸، بررسی اثرات قطب‌های رشد صنعتی بر توسعه پایدار محلی مورد: قطب رشد صنعتی عسلویه، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران، استاد راهنما: دکتر موسی عنبری.
۱۲. مؤسسه فرهنگی پژوهشی مهندسی توسعه اجتماعی، ۱۳۸۴، طرح ساماندهی توسعه متوازن و همزیستاری اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی در منطقه عسلویه، گزارش مصوب مطالعات مرحله اول، شرکت ملی صنایع پتروشیمی.
۱۳. مهندسین مشاور ره شهر، ۱۳۸۱، مطالعات طرح کاربری اراضی منطقه ویژه اقتصادی انرژی پارس، سازمان منطقه ویژه اقتصادی انرژی پارس.
۱۴. نیلی، مسعود، ۱۳۸۲، استراتژی توسعه صنعتی کشور، انتشارات دانشگاه صنعتی شریف، تهران.
15. Ahmad, H., 2004, **Steering Industrial Development Along A Sustainable Path: An Perspective**, League of Arab States, The united Nations Economic and Social Commission for western Asia and the United Nation Environment Programme. Regional Office for West Asia.
16. Burdge, Rabel .J. and Robertson, Robert .A., 1998, **Social Impact Assessment and The Public Involvement Process**, Pp. 183-192. in Rabel J. Burdge. A Conceptual Approach to Social Impact Assessment. Social Ecology Press.
17. Harry, L & Rodney E. C., 2003, **Social Impact Assessment and Offshore Oil and Gas the Gulf of Mexico**. US Minerals Management Service.
18. <http://www.mms.gov/eppd/socecon/files/gulfSIA.pdf>
19. Jonathan Quentin, M., 2004, **The Role of Regional Industry Clusters in Urban Economic Development: An Analysis of Process and Performance**, A dissertation submitted to the Graduate Faculty of North Carolina State, in Partial Fulfillment of the requirements for the Degree of Doctor of Philosophy, Public Administration, Raleigh.
20. Shihab, M., 2002, **Social and Economic change in the united Arab Emirates in Ghareeb**, E, perspectives on the United Arab Emirates, London , Trident Press.

مصاحبه‌ها

- آقای رحمانی، رئیس اداره کار عسلویه.
- آقای مالکی، کارمند جهاد کشاورزی.
- آقای عادل، دانش آموز روستای چاه مبارک.
- آقای محمدی، معلم آموزش و پرورش عسلویه.

